

Publicistica piteșteană la începutul primului război mondial - anul 1914 -

Maria Buturugă

Biblioteca Academiei Române este, printre altele, depozitara unui important fond de publicații periodice românești vechi. Ele au fost incluse într-un program național de bibliografiere: planul Bianu, la 1895, program în derulare încă. Din bibliografia cu titlul *Publicațiile Periodice Românești*, s-au publicat până acum 4 tomuri integral, și 2 părți (din trei) ale tomului 5. Se bibliografiază acum anii 1931-1935.

Șapte publicații periodice și un supliment sunt menționate în tomul 2 din bibliografia *Publicațiile Periodice Românești*, apărut în 1969, ca fiind difuzate în Pitești după atentatul de la Sarajevo. Acest tom este disponibil acum online pe pagina web a Bibliotecii Academiei Române, prin intermediul aplicației SIMBNR - este vorba evident despre datele bibliografice, nu despre textul integral. Am răsfoit aceste publicații pentru a vedea dacă și cum este prezentat în spațiul piteștean, momentul istoric important la nivel mondial care a avut loc exact acum o sută de ani.

Momentul istoric

Primul conflict militar de dimensiuni mondiale s-a declanșat la 28 iunie 1914, prin atentatul de la Sarajevo. La sfârșitul lunii următoare, Austro-Ungaria ataca Serbia, iar Rusia, declarându-se de partea Serbiei, decreta mobilizarea generală. În zilele următoare, declarațiile beligerante se succed vertiginos. Germania declară război Rusiei, poziționându-se de partea Austro-Ungariei, intră apoi în război cu Franța și invadează Belgia; Anglia și domeniile sale declară război Germaniei, Austro-Ungaria declară război Rusiei, iar Serbia, Germaniei; Franța acceptă declarația de război a Austro-Ungariei, la fel, Anglia - și toate acestea în mai puțin de două luni. Se ajunge apoi la momentul în care Japonia declară război Germaniei, astfel conflictul european devenind mondial. Spre sfârșitul anului 1914, intră în război și Turcia. Pentru România, aflată în expectativă, toamna anului 1914 consemnează, ca moment istoric important, moartea regelui Carol I, urmată de încoronarea regelui Ferdinand.

Publicații periodice piteștene

Începutul acestui nou conflict armat în zona balcanică, extins rapid la nivel european, a fost desigur oglindit și de publicațiile periodice piteștene din a doua parte a anului 1914, după cum vom analiza în continuare. Este vorba despre publicațiile periodice: "Glasul Argeșului", "Voința Argeșului", "Meseriașul ecsecutor", "Adevărul bisericesc", "Democrația", cu suplimentul independent "Democratul. Fiul Democrației", apoi "Monitorul Județului Argeș" și "Buletinul Camerei de Comerț și Industrie Circumscripția II Pitești", acestea sunt menționate de bibliografia *Publicațiile Periodice Românești* pentru perioada vizată. În cuprinsul lor, tematica războiului a fost abordată diferit: de la lipsa totală de mențiuni pe această temă, până la acoperirea a mai mult de jumătate din spațiul editorial.

"**Buletinul Camerei de Comerț și Industrie Circumscripția II Pitești**" nu consemnează nimic relativ la conflictul armat în derulare, în niciuna dintre cele cinci apariții, cu pagini conținând acte ale ședințelor Camerei, pe lângă anunțuri de falimente, înscrieri de firme în tribunalele teritoriale, ipoteci și alte asemenea.

"**Voința Argeșului**" a publicat în numărul din 14 iulie 1914, cinci rândulețe la finalul rubricii "Una-alta", pe pagina a treia: "*Când punem ziarul sub presă, începutul unui război între vecinii Austrieci și Sârbi e anunțat în chip oficial*" (VA, I 9, p. 3). Era însă ultimul număr al acestui ziar, întrucât conservatorii, care îl inițiaseră de câteva luni și îi susținuseră apariția, tocmai pierdeau alegerile, și locale și generale.

"**Monitorul Județului Argeș**", aparând la fiecare 1, 8, 15 și 23 ale lunii, deci de câte patru ori pe lună, în cele șase luni vizate de acest studiu, era structurat pe două părți. Partea oficială, reproduce acte și decizii, multe elaborate în prima jumătate a anului 1914 și publicate abia acum în monitor, la care se adaugă comunicări despre cazuri de holeră și ciumă în zone de unde ar putea proveni persoane și produse, precum și cereri pentru identificări de persoane și vite. Apoi partea neoficială, cu anunțuri de licitații publice și anunțuri diverse. Aproape toate numerele cuprind, eventual la rubrica distinctă "Urmăriri de indivizi", anunțuri privind dezertori din armata bulgară sau austriacă, sau anunțuri despre refugiați bucovineni. Un singur articol, în numărul din 23 noiembrie, consemnează situația beligerantă, redând un ordin al Serviciului Administrativ referitor la Regulamentul actelor de stare civilă în caz de război: "*Ministerul de Război semnalându-ne unele dificultăți ce ar întâmpina în caz de Război ofițerii...*", cu modificarea: "*registrele întrebuințate în război... vor fi la fel cu celelalte, în afară de filigran, care va fi: România Starea Civilă Război*" (MJA, XXVI 813, p. 1).

"**Meseriașul ecsecutor**", avându-l ca director responsabil pe Mihai Popescu, are cinci apariții la finalul anului 1914 (după o întrerupere de trei ani). Se insistă asupra atitudinii guvernanților care "*nici că se gândesc să vină cu legi de încurajarea și de protejarea industriei*", sau "*dacă în anul acesta, 1914, are loc cel mai teribil rezel între Rusia, Franța și Anglia de-o parte, și Germania și Austria de alta, negreșit că se vor urmări și cuceriri de teritorii. Dar cauza principală care a determinat acest rezel este mai mult starea economică... Germania făcea pe cale industrială o concurență neleală...*" (ME, II 1, p. 1). În acest număr, ca și în următoarele, se aduc "*la cunoștința publică multe incorectitudini din partea persoanelor care au chemarea să se îngrijească...*" (ME, II 2, p. 1) - după cum anunță la începutul numărului următor. Doar în penultimul număr din acest an se mai amintește starea conflictuală europeană: "*de când a izbucnit cel mai formidabil război, țara noastră stă în expectativă pentru mai multe considerente*", enumerându-se însă considerentele din punctul de vedere strict al meseriașilor (ME, II 3, p. 1).

Ziarul "**Democrația**" are tot cinci apariții în a doua jumătate a anului 1914. Niciun articol nu a abordat direct problematica războiului, ci doar tangențial, acoperind mai puțin de 10% din spațiul editorial, cu referiri indirecte la conflictul european. Mare parte din textul relativ la război constă în "Satira" în versuri a inginerului Gheorghe M. Duma, director și girant al ziarului, satiră fragmentată în trei părți, în numerele din 1 septembrie, 1 octombrie și 15 decembrie, axată pe îndemnul patriotic-naționalist adresat armatei române de a trece Carpații.

Suplimentul independent al acestui ziar, cu titlul "**Democratul. Fiul Democrației**", sub aceeași direcțiune și girare, apare într-un singur număr, la 1 iulie 1914, justificându-și motivele apariției "la nevoie", în trei din patru pagini, a patra fiind pentru reclame. Una din cele cinci rubrici titrează "Pe vremea atentatelor", începând astfel: "*Astăzi avem la modă atentatele. Odată cu atentatul la viața prințului moștenitor al Austriei, s'au găsit și aici în țara noastră atentatori care au atentat la viața, nu a prinților, ci a Democrației*" (DFD, I 1, p. 1), fiind vorba evident de publicația al cărui "fiu" se reclamă, dar continuând aceleași probleme dezbătute de "Democrația".

Două apariții editoriale piteștene vor detalia însă constant tensiunea momentului istoric. Este vorba despre "Adevărul bisericesc" și "Glasul Argeșului". Chiar dacă într-o evidentă filtrare liberală, respectiv ortodoxă, acestea au oglindit situația internațională în ceva mai mult de un sfert din spațiul editorial sau tematicile abordate.

"**Adevărul bisericesc**", revistă lunară a Societății Frăția a Clerului din Eparhia Argeșului, are doar trei apariții în 1914, după începutul războiului, însă un sfert din spațiul editorial analizează noua situație conflictuală internațională. Primul articol din numărul pe august-septembrie, cu titlul "Popoare creștine în război ucigător", semnat de Dimitrie I. Cornilescu, menționează: "*de o lună și mai bine, Europa întreagă se află într'un război încins pe viață și pe moarte... Stai uimit în fața acestei crude vărsări de sânge și cu inima strânsă de durere, te întrebi: E oare cu puțință o asemenea ciudățenie în veacul nostru de lumină, și de civilizație? ... În fața focului ce s'a aprins la hotare, noi Românii n'avem nimic de temut...*" (AB, III 8-9, p. 277), încheindu-se cu îndemnul: "*Sus inima Români, căci ca mâine bate ceasul!*". În celelalte articole ale acestui număr, nimic despre război, nici în predica de duminică, nici în cuvântarea cu prilejul deschiderii cursurilor Liceului "I. C. Brătianu" pentru noul an școlar. Dar în finalul numărului, la "Cronica internă", se vorbește despre moartea regelui Carol I, la "Cronica externă", despre numirea papei Benedict XV, la "Informațiuni din țară", despre încoronarea regelui Ferdinand.

În numărul următor, cinci din douăsprezece articole ating tema războiului. Dimitrie B. Dinu semnează "Biserica și războiul", un articol despre război în general și despre implicațiile lui creștinești, "*o crimă pentru unii, ceva natural pentru alții, războiul este pentru aproape toți indivizii atinși de razele culturii și civilizației, un rău, necesar, zic cei mai mulți, nefolositor, răspund glasuri mai puține... În concluzie, Biserica nu se poate pune în calea războiului, mai cu seamă când el e singura cale pe care se poate ispăși crima încălcării drepturilor națiunilor*" (AB, III 10-11, p. 341). La "Cronica externă", iconomul Marin D. Preoteșcu scrie "*În jurul bombardării catedralei de la Reims*", articol subliniind istoricul și însemnătatea catedralei: "*nenorocirile ce se pricinuesc neconțin în zilele noastre de crudul război, devenit aproape mondial, n'au cruțat măreața catedrală. Francezii ce's astăzi în luptă, fiind loviți în adâncul sufletului lor de bombardarea îndreptată de Germani împotriva catedralei lor de la Reims, vor găsi și în aceasta un îndemn mai mult de a lupta cu toată îndârjirea*" (AB, III 10-11, p. 381). La rubrica "Din jurnale și reviste", iconomul Constantin Nazarie consemnează din "Revista ortodoxă": "*Popoarele cele mai nobile și mai civilizate se luptă între sine și se luptă pe viață și pe moarte așa cum n'a mai luptat nimeni niciodată... e atâta lipsă de spirit creștinesc în războiul actual încât, fără să vrei te întrebi: beligeranții sunt creștini ori păgâni?... scenele îngrozitoare pe care actualul război ni le prezintă nu sunt opera Creștinismului, ci sunt opera spiritului vremii, spirit ieșit din înțelepciunea fiilor veacului acestuia*" (AB, III 10-11, p. 384). Tot aici, Dimitrie I. Cornilescu traduce "Alcoolul și războiul", un articol din "Waff. D. Wahrh., Luzern 9 Haft. '914" despre consumul de alcool, acceptat sau nu în armatele beligerante: "*după observațiunile multor medici, toate epidemiile au bătuit mai mult printre oamenii care se trăgeau din ținuturi bogate în rachiu decât printre cei din provinciile treze*" (AB, III 10-11, p. 387). Frumoasă traducere în limba română! Este vorba despre D. Cornilescu, pe atunci student, cel care va realiza o cunoscută traducere a Bibliei în limba română.

Ultimul număr pe anul 1914 se deschide cu "Orațiune - rostită cu ocazia depunerii jurământului de credință al soldaților recruți ai contingentului 1915, din Regimentul 6 de Artilerie din Argeș" de Kallist, episcop de Argeș, prin cuvintele "*În aceste timpuri de grea cumpănă...*", tot restul fiind strict despre jurământ, fără vreo detaliere relativă la cumpăna acestor timpurilor. La "Cronica externă", iconomul P. Vintilescu vorbește despre "Prima enciclopedică a papei Benedict XV" care "*se ocupă de pricinile și împrejurările care au preparat drama europeană de azi*" (AB, III 12, p. 439). Dimitrie I. Cornilescu publică din nou din "Waff. D. Wahrh., Luzern 9 Haft. '914", traducând articolul "Religiunea întărește pe soldat", în care un preot de regiment publica scrisoarea emoționantă a unui soldat către familia sa.

În total, "Adevărul bisericesc", în cele 3 apariții ale sale din 1914 după atentatul de la Sarajevo, a alocat problematicii războiului a patra parte din articolele publicate, texte care au acoperit aproape 15% din spațiul editorial.

Publicație periodică "pentru educația politică și economică a sătenilor și orășenilor", ziarul "**Glasul Argeșului**" își schimbă subtitlul la începutul lunii iulie 1914, devenind "organ național-liberal". Oglindea astfel momentul câștigării alegerilor de către partida liberală în chiar acele zile.

În primul număr de după atentatul de la Sarajevo, un număr 3 din 15 iulie al celui de al doilea an de apariție, pe lângă articolele care justifică schimbarea subtitlului sau susțin noua ordine politică din zonă, se publică și două articole semnalând zorii unei posibile noi ordini mondiale. Erau "Momente mari", după cum titra Andrei Marinescu, responsabilul cu partea școlară și economică a publicației, deputat de Argeș și în vechea și în noua legislatură, scriind relativ la războiul ce tocmai începea: "*de pasul pe care îl vom face depinde viitorul nostru*" (GA, II 3, p. 4). Erau și "Zile de îngrijorare", după părerea jurnalistului Ion Constantinescu-Pion, care observă cum la aproape un an de la încetarea conflictului din Balcani "*zorii unei noi ere de neliniște se arată*" (GA, II 3, p. 1). Aceste articole acoperă mai puțin de un sfert din spațiul editorial al numărului.

Însă următoarele două numere, 4 și 5, publicate la 15 august, respectiv 1 septembrie, alocă fiecare problematicii războiului mai mult de jumătate din spațiul editorial. Andrei Marinescu revine pe prima pagină din numărul 4 cu "Să veghem", articol care începe abrupt: "*în Europa avem un război cum n'a fost niciodată în lume*" (GA, II 4, p. 1), iar pe prima pagină din numărul 5 publică "Idealul național", unde observă: "*dacă în trecut războaiele s'au dat pentru cuceriri de teritorii, în timpurile noastre și poate pentru mult în viitor, luptele se vor da pentru a se putea strânge cei de aceeași naționalitate la un loc, sub aceeași domnie, în aceeași țară. Acesta este idealul popoarelor de astăzi*" (GA, II 5, p. 1).

În numărul 4 mai avem o "Cronica economică" despre scumpiri de prețuri și creșteri de dobânzi datorate războiului, și o dublă radiografie pentru "Războiul European" privind armele țărilor implicate sau nu (încă) în război, și întinderea, populația și bugetele acestor țări. Numărul se încheie cu articolul "Războiul", semnat Nițan, care concluzionează apoteotic: "*lupta dar va fi cu atât mai îngrozitoare cu cât va dura mai mult*" (GA, II 4, p. 4). Articolul are o parte a doua în finalul numărului următor în care se ia pulsul tuturor liniilor frontului european.

În numărul 5, apărut după ce Japonia declase război Germaniei, pe lângă articolul de deschidere al lui Andrei Marinescu și articolul în continuare, semnat Nițan, citim despre "Vremuri grele" întrezărite de învățătorul N. C. Teodorescu, vremuri în care "*stăm veghind, stăm gata și trebuie să stăm gata*" căci "*peste hotare sunt frații noștri; ei gem sub lanțul robiei străine*" (GA, II 5, p. 2), apoi despre "Cât erau de mari armatele în timpurile trecute" și "Ce va fi după război", cu analizarea obiectivă a celor două situații: "Dacă ar învinge aliații" și "Dacă ar învinge Germanii", iar mai apoi despre "Cum se hrănește soldatul francez". La finalul acestui număr se anunță cu speranță că: "*ziarul Glasul Argeșului în tot timpul conflictului European va apare numai o dată pe lună*" (GA, II 5, p. 4).

Totuși, un al șaselea număr din anul II, ultimul pe 1914, apare abia în decembrie "*după o întrerupere de trei luni*", reluând și problematica războiului în 6 din cele 13 articole pe care le propune cititorilor săi. Se acoperă astfel mai mult de jumătate din spațiul editorial. Între timp, murise regele Carol, iar Ion Constantinescu Pion semnează un articol inflăcărat liberal "Vremuri grele", cuprinzând și îndemnul "*să privim cu încredere la noul Rege*". Urmează titlurile: "În așteptare", "Jalea neamului", "Și noi...", semnate de N. Enescu-Tigveni, M. L. și Sava Crăciun, articole în care citim: "*cu grijă și neliniște urmărim războiul crâncen*", "*vești triste ne vin pe toată ziua de pe câmpurile de bătaie*", "*nădejdea păcii mântuitoare nu mijește pe cerul posomorât al acestui nenorocit început de veac*" (GA, II 6, p. 2-3).

Ultimul număr pe anul 1914 se încheie cu o "Cronica externă" care anunță profetic "*acest război este de lungă durată; cei care afirmă că în maxim un an războiul se termină se înșeală*". Este susținut aici punctul de vedere al conducerii de stat liberale: "*noi Românii păstrăm neutralitatea și cu cât ea va fi mai lungă cu atât succesul nostru va fi mai mare*" (GA, II 6, p. 4).

În total, "Glasul Argeşului" a publicat patru numere după 28 iunie 1914, alocând o treime dintre articole problematicii războiului, texte care au acoperit aproape jumătate din spaţiul editorial corespunzător.

Concluzii

Acum o sută de ani, opinia publică piteşteană, relativ la ceea ce ulterior a fost numit Primul Război Mondial, a beneficiat de informaţiile oferite de publicaţiile periodice ale vremii.

Dacă atentatul de la Sarajevo are loc la 28 iunie, deja la 1 iulie, „Democratul” publica un articol inspirat de „atentate”. La 14 iulie, „Voinţa Argeşului” publica primul anunţ în Piteşti despre războiul care tocmai începea. Iar la 15 iulie, „Glasul Argeşului” publica primele articole referitoare la noul conflict armat. Şi concluzia anului apare tot în „Glasul Argeşului”, în numărul pe decembrie: "acest război este de lungă durată; cei care afirmă că în maxim un an războiul se termină se înşeală" - războiul chiar a durat mai mult de patru ani, încheindu-se după anul 1918 pentru români.

Piteştenii, locuitori ai unei urbe zise provinciale, au fost informaţi în timp real despre evenimentele fierbinţi ce se petreceau în Europa şi în lume, beneficiind de amănunte care să puncteze starea de fapt şi să clarifice posibile evoluţii într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat, totul prin intermediul unor reviste puse la dispoziţia cititorilor de orice vârstă, nivel de instrucţie sau rang social, sub condeie bine informate şi pregătite să scoată de sub lupa atentă a ziaristului profesionist întregul spectru al vieţii politice şi sociale româneşti şi internaţionale.